

EL REPORTATGE

Pompeu Fabra, el químic que va trobar la fórmula de la llengua

-
- L'any Fabra commemora els 150 anys del naixement del mestre i el centenari de la seva primera gramàtica
-

Pompeu Fabra, a una imatge d'arxiu (BADOSA/ARCHIVO VIDAL / EFE)
[Comparte en Facebook](#) [Comparte en Twitter](#) [Comparte en Whatsapp](#)

MAGÍ CAMPS

18/02/2018

Quan tenia 15 anys Pompeu Fabra va escriure als seus nebots, que estaven de vacances a Camprodon. La carta ha esdevingut cèlebre perquè documenta la presa de consciència lingüística del personatge, que comença escrivint en castellà i ell mateix es corregeix passant al català perquè és la llengua que parlaven entre ells.

El 20 de febrer del 1868 –dimarts farà 150 anys–, Fabra va néixer a Gràcia, quan la vila encara era un municipi independent. La seva obra és encara vigent d'una manera fonamental en la cultura catalana, i per això és doblement sorprenent el que aquest enginyer químic va arribar a bastir amb les eines de

la seva època. Potser la visió científica i l'esperit noucentista són les claus del seu èxit. Però el que és evident és que va ser un treballador nat, que treia rendiment de tot i no malbaratava esforços.

Amb 17 anys redacta un primer assaig de gramàtica catalana –que desa en un calaix– i l'any següent s'incorpora a la redacció de la revista *L'Avenç*, que justament al cap d'uns mesos canvia la capçalera a partir de les seves tesis ortogràfiques: *L'Avenç*. En un seguit d'escrits comença a definir el que serà la seva obra codificadora de la llengua catalana i, en aquest sentit, el 1892 publica un substancios article a *La Vanguardia*: “Sobre la reforma lingüística y ortográfica”.

Fabra només té 24 anys i alterna la passió per la llengua amb els estudis universitaris d'Enginyeria Química, però també troba el temps per aficionar-se a la música i promoure Wagner amb el grup de melòmans Els Trenta, i per traduir teatre. *La intrusa*, de Maurice Maeterlink, i *Espectres*, d'Henrik Ibsen –aquesta amb Casas-Carbó– són publicades a *L'Avenç* sense les hacs etimològiques, una de les propostes que Fabra defensava per a l'ortografia catalana –seguint el model de la italiana– i que finalment no va veure la llum normativa.

Pompeu Fabra al seu despatx (ANC/ Brangulí)

El 1902 obté una plaça de professor numerari a l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers Industrials de Bilbao, i se n'hi va a viure, però no deixa de treballar per la llengua catalana malgrat la distància. Tot i així, hi ha firmes il·lustres, com Eugeni d'Ors i Josep Pous i Pagès, que publiquen articles en què demanen que torni a Catalunya per treballar en la primera línia de la codificació del català.

El 1907, vivint al País Basc, comença a treballar en el que serà la seva primera gramàtica, el mateix any que Enric Prat de la Riba funda l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). El 1911, quan es crea la Secció Filològica, Fabra en forma part, juntament amb Antoni M. Alcover, que la presideix, Àngel Guimerà, Joan Maragall, Josep Carner... La distància, doncs, no és cap impediment perquè el mestre no deixi de treballar en la codificació de la llengua catalana. El 1912 finalment torna a Catalunya, deu anys més tard d'haver marxat a Bilbao, on han nascut les seves tres filles, quan li és adjudicada la càtedra de

Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, creada per la Diputació a la seva mida.

Per si no té prou feina amb l'elaboració de les *Normes ortogràfiques* (1913) i la *Gramàtica* (1918), encara troba temps per presidir el PEN Club de Catalunya i ser el responsable últim de les traduccions dels clàssics grecs i llatins de la Fundació Bernat Metge (1923-1925). També presideix l'Ateneu Barcelonès, i es permet el luxe –no devia tenir prou temps– de rebutjar una plaça a la Reial Acadèmia Espanyola (1926).

Al voltant del 1930 Fabra concentra els esforços en el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), mentre per una banda lluita perquè la Taula de Lletres Valencianes no se separi de les normes de l'IEC i, de l'altra, contra les veleïtats panoccitanistes que afloren en alguns sectors durant la República.

Pau Vila, Pompeu Fabra i Iglesias a Montserrat per Sant Jordi, 1936 (© Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya)

Amb la Generalitat restaurada, Fabra és un personatge públic que no pot defugir la responsabilitat política. És per això que encara afegeix més càrrecs als que ja ocupava. En el vessant esportiu presideix la Unió Catalana de Federacions Esportives, i en el vessant educatiu és el president del patronat Estat-Generalitat de la Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939). El 1934 és empresonat pels fets del Sis d'Octubre al vapor *Uruguay*, que fa de vaixell presó. I el 1936 és nomenat director general de l'Ensenyament del Català de la Generalitat.

Els últims mesos de la guerra civil espanyola s'estableix a Sant Feliu de Codines, des d'on enfilà el camí de l'exili el 1939. Camí de França assumeix la presidència interina de la Institució de les Lletres Catalanes, i més endavant la de la Fundació Ramon Llull, que es crea a l'exili. Quan esclata la Segona Guerra Mundial refusa diverses ofertes per anar-se'n a Amèrica, tot i el perill que suposa viure a la França ocupada.

El 1945, quan el president Josep Irla crea el Govern de Catalunya a l'exili, el nomena conseller. El dia de Nadal del 1948 mor a Prada de Conflent, després d'haver dinat amb la família a Perpinyà. Mor a dos quarts de nou de la nit, sense haver abandonat mai “ni la tasca ni l'esperança”.

Pompeu Fabra i uns companys francesos als Campaments Fabra, Alós d'Isil, 1927-1935 (© Arxiu fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya)

Dimecres a Badalona s'inaugura solemnement al teatre Zorrilla l'any Fabra, organitzat per la Generalitat de Catalunya i amb la col·laboració de l'IEC en record d'un home d'una dimensió extraordinària i sorprenent per al seu temps.

De vegades sembla que les coses funcionen correctament i no es veuen els desajustos fins que no hi ha un contratemps. En el cas de la codificació de la llengua que va fer Fabra, els quaranta anys de prohibicions i persecucions que van suposar la dictadura, més la torna que es va repetint cada dos per tres, demostren que, tot i ser enginyer químic, va trobar la fórmula per bastir uns fonaments a prova de bombes.

Com va escriure Josep Pla, “Fabra ha estat el català més important del nostre temps perquè és l’únic ciutadà d’aquest país, en aquesta època, que, havent-se proposat d’obtenir una determinada finalitat pública i general, ho aconseguí d’una manera explícita i indiscutible”.

Tot un senyor ben modern

Pompeu Fabra era tot un senyor, i aquest aspecte ho amarava tot. Si parlava d’ell mateix, deia que era “un home gris, sense relleus, sense biografia”. Però això era una cuirassa o, com diríem avui, postureig. D’aquesta manera creixia encara més als ulls dels admiradors.

Com explica Mila Segarra en la seva biografia, quan Manuel Azaña va visitar Barcelona, el president de la República es va sorprendre que Fabra –“el gramàtic”– fos més aplaudit que ell. I el mestre li va respondre: “La llengua catalana és molt important, i jo represento la llengua catalana”.

La gent del carrer coneixia Fabra i l’estimava. En el trajecte amb tramvia des de casa seva, a Badalona, fins a Barcelona, aprofitava per demanar als passatgers com deien una cosa determinada, i ho apuntava en una llibreta. Era un ídol popular, que sabia nadar i guardar la roba. Diuen que feia fer els paperots als altres, com ara a Nicolau d’Olwer i fins i tot a Josep Carner, i ell es reservava el paper del que donava consol a l’afectat, encara que l’ordre l’hagués donada ell mateix.

En les discussions normatives amb Antoni M. Alcover, el mossèn s’exaltava i s’enfadava, mentre que Fabra mantenia la contenció i les formes. L’actitud i els arguments de Fabra van acabar desmuntant Alcover, que el va anar a trobar per “fer les paus”.

Diuen que Fabra es delia pels pastissos que menjaven a l’IEC. Davant de tanta elegància i saber fer, no és estrany que, quan veia Joaquim Ruyra endrapar-los amb les ungles brutes, se li passés la gana, explica Pla en l’*homenot* dedicat a l’escriptor.

Un dels vessants poc coneguts del mestre va ser la seva gran afició a l’esport. Com a bon lletraferit, era un gran excursionista, però quan va viure a Bilbao

es va aficionar a la pilota basca, i quan va tornar a Catalunya es va dedicar al tennis. Un home del seu temps, molt allunyat de la imatge dels eclesiàstics, tan presents en la història de la filologia catalana, el 1912 ingressa a la secció de tennis del FC Barcelona, el 1914 és un dels fundadors del Badalona Lawn-Tennis i el 1926 és nomenat president de l'Associació de Lawn-Tennis de Catalunya.

Un noucentista de cap a peus.

Activitats

Obra digitalitzada. El 5 de març es presenta a la seu barcelonina de l'IEC el Portal Pompeu Fabra. La gran novetat és la digitalització de les obres completes, que s'han publicat en nou volums, entre el 2005 i el 2013, sota la direcció de Joan Solà i Jordi Mir. El portal permetrà consultar-les en línia.

Comic. En la commemoració no hi podia faltar la història il·lustrada del mestre. Els fills de la lingüista Gemma Pauné i del dibuixant Oriol Garcia Quera van a la mateixa escola, i aquesta connexió va ser l'espurna perquè Pauné proposés a Garcia Quera la confecció del còmic Pompeu Fabra. L'aventura de la llengua, un relat èpic de la passió ordenadora de l'enginyer.

Ruta. Des de fa un parell d'anys els professors de la UAB David Paloma i Mònica Montserrat fan de guies de la Ruta Pompeu Fabra, un recorregut a peu pel centre de Barcelona. També organitzen excursions a Prada de Conflent, la llar de l'exili i la mort de l'enginyer, i tenen previst fer-ne al País Basc, on Fabra va viure del 1902 al 1912 i hi van néixer les seves filles (RutaPompeuFabra.com)

<http://www.lavanguardia.com/cultura/20180218/44870621085/el-quimic-que-va-trobar-la-formula-de-la-llengua.html>